

КОРЯКІНА ІРИНА ВІКТОРІВНА
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ СПОСОБІВ
ПІДГОТОВКИ ДОШКІЛЬНИКА ДО ПИСЬМА

13.00.01. - теорія та історія педагогіки

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

37

18. 30. 78

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано в Харківському
університеті і

ЛНБ України ім.В.Стефаника

00757087 (Y)

Наукові керівники : доктор педагогічних наук, професор,
член-кореспондент АПН України
Лозова Валентина Іванівна;

кандидат біологічних наук, доцент
Ільїна Юлія Юріївна .

Офіційні опоненти: Доктор психологічних наук, професор
Дусавицький Олександр Костянтинівич;
кандидат педагогічних наук, доцент
Кузнецова Алла Федорівна.

Провідна установа - Слов'янський державний педагогічний
Інститут.

Захист відбудеться 14 грудня 1996 року о 10 год.
на засіданні спеціалізованої вченої ради КОС.26.02 у Харківсько-
му державному педагогічному університеті ім. Г.С.Сковороди за
адресою: 310168, м. Харків, вул. Блохера, 2.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Харківського
державного педагогічного університету ім. Г.С.Сковороди.

Автореферат розісланий Глистова 1996р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Штефан Л.А.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ. Концепція дошкільного виховання, яка міститься у державній національній програмі "Освіта" /Україна ХХІ століття/, відображає прогресивні зміни в суспільстві. В її основу покладені принципи демократизації, гуманізації, орієнтації на виявлення і розвиток загальних здібностей дітей, їх пізнавальної діяльності. Суттєва зміна умов життя суспільства, орієнтирів духовного виховання підростаючого покоління потребує критичного переосмислення системи виховання та навчання дітей у школах і дошкільних закладах, що обумовлює необхідність докорінного перегляду здобутків вітчизняної науки і практики освіти, в тому числі питань дошкільного виховання дітей і відбору для впровадження відповідних положень як вітчизняних, так і зарубіжних досягнень.

У теоретичному аспекті проблемою підготовки дітей до навчання в школі займалися психологи, педагоги, методисти, гігієністи, педіатри як в нашій країні, так і в країнах близького і далекого зарубіжжя, але чітко не визначені поняття "шкільна зрілість" та критерії оцінки готовності дитини до навчання в школі. Погляди вчених на цю проблему значно відрізняються. Наприклад, Н.Шванцара трактує поняття шкільної зрілості як досягнення такого ступеню розвитку, коли дитина виявляє здібність брати участь у навчанні в школі. А.Анастасі шкільну зрілість розуміє як оволодіння індивідом відповідними знаннями, вміннями, навичками при наявності в нього сформованої позитивної навчальної діяльності. Л.І.Божович розглядає готовність до навчання в школі як багатокomпонентне утворення, яке складається з певного рівня розвитку розумової діяльності та пізнавальних інтересів дитини. О.В.Запоро-

жець також відзначає, що готовність до навчання в школі являє собою цілісну систему взаємопов'язаних якостей дитячої особистості, в тому числі особливості її мотивації, рівня розвитку пізнавальної діяльності, ступеню сформованості механізмів вольової регуляції дій.

Велике значення у вирішенні проблеми готовності дітей до навчання в школі мають роботи Л.А.Венгера, які ґрунтуються на тому положенні, що всі індивідуально-психологічні особливості дитини формуються в її діяльності; готовність до школи полягає не в тому, що у дитини виявляються сформованими самі "шкільні якості", а в тому, що вона оволодіває передумовами до наступного їх засвоєння.

Наведені положення дозволяють зробити висновок про необхідність посилення уваги проблемі підготовки дітей до школи.

Ряд вчених /Ш.О.Амонашвілі, Б.Г.Ананьєв, А.М.Богун, М.С.Вашуленко, О.Г.Галкіна, П.Л.Горфункель, Є.В.Гур'янов, І.Ф.Кирей, М.Ю.Кистяковська, М.М.Кольцова, Г.О.Люблінська, Є.М.Потапова, О.Ю.Прищепа, Н.Ф.Скрипченко, К.М.Соколова та інші/ вважають, що найбільші труднощі у дітей виникають при оволодінні навичками письма. Це пов'язано з тим, що письмо – складна координована навичка, яка вимагає злагодженої роботи дрібних м'язів кисті руки, правильної координації рухів усього тіла. Відставання розвитку кисті руки в дошкільному дитинстві обумовлює невстигання в школі. Тому робота з підготовки дитини до оволодіння навичками письма повинна починатися на більш ранньому етапі її розвитку. Успішність цієї роботи залежить від злагодженості дій дитячого садка, сім'ї та школи.

Слід відзначити, що вітчизняною наукою і практикою проблема підготовки дитини до навчання письма ще в недалекому ми-

нулому вважалась винятково шкільною проблемою. В останні роки деякі питання цієї проблеми перенесені в дошкільні заклади, де в основному використовуються традиційні методи підготовки дітей до оволодіння навичками письма, що веде до значних витрат фізичних сил дитини, її розумового та нервового перевантаження. Вивчення практики використання цих методів свідчить, що в процесі навчання написанню елементів букв та їх з'єднань у дитини зникає інтерес до школи, а монотонні одноманітні дії її стомлюють і не активізують розумових, творчих здібностей. Тому потрібно встановити, які шляхи підготовки дошкільників до оволодіння навичками письма найбільш раціональні та ефективні в конкретних умовах.

Аналіз психолого-педагогічних досліджень і практики роботи дошкільних закладів переконливо свідчать про недостатню розробку проблеми підготовки дошкільника до оволодіння навичками складнокоординованих видів діяльності, в тому числі навичками письма. Практично відсутні ґрунтовні дослідження, що були б присвячені вивченню можливостей використання відомих способів формування передумов оволодіння письмом у дошкільників на основі врахування типологічних особливостей розвитку дітей цього віку. Як наслідок цього – відсутність рекомендацій для практиків-вихователів дитячих садків з питань підготовки дошкільників до оволодіння навичками письма з урахуванням індивідуальних особливостей дитини. Це обумовило вибір теми дослідження: "Порівняльний аналіз ефективності способів підготовки дошкільника до письма".

ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ – підготовка дитини дошкільного віку до оволодіння навичками письма в школі.

ПРЕДМЕТ ДОСЛІДЖЕННЯ – способи підготовки дошкільника до оволодіння навичками письма.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ - виявити оптимальні способи підготовки дошкільника до письма на основі порівняльного аналізу результативності різних способів з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку дитини та конкретно поставлених завдань.

ГІПОТЕЗА ДОСЛІДЖЕННЯ: виявлення на основі порівняльного аналізу ефективності різних способів підготовки дошкільника до письма /шляхом включення дитини в образотворчу та ігрову діяльність, використання фізичних вправ і ручної праці/ може забезпечити комплексне їх використання з урахуванням індивідуальних особливостей дитини, що сприятиме успішності оволодіння навичками письма кожною дитиною в школі.

У відповідності з метою, гіпотезою дослідження були визначені його **ЗАВДАННЯ:**

1. Вивчити і проаналізувати психолого-педагогічну літературу з питань підготовки дитини до навчання в школі.
2. Експериментально перевірити ефективність використання різних способів підготовки дітей до оволодіння навичками письма.
3. Теоретично обґрунтувати і експериментально перевірити використання комплексного способу підготовки до письма.
4. Виявити умови успішності підготовки дитини до оволодіння навичками письма в дошкільних закладах.
5. Розробити методичні рекомендації для вихователів дитячих садків щодо використання різних способів підготовки дошкільників до письма з урахуванням типологічних та індивідуальних особливостей дитини.

МЕТОДОЛОГІЧНУ ОСНОВУ ДОСЛІДЖЕННЯ становлять положення про діяльність людини, її види, структуру, про взаємозв'язок дії та розвитку мислення, єдність раціонального і емоціонального у формуванні особистості.

ТЕОРЕТИЧНОЮ ОСНОВОЮ ДОСЛІДЖЕННЯ стали праці відомих вчених /Л.В.Артемової, А.М.Богуш, Л.І.Божович, Л.А.Венгера, О.В.Запорожця, Г.С.Костюка, В.К.Котирло, О.М.Леонтьєва, М.М.Под"якова, Д.Б.Ельконіна та інш./ про розвиток і формування особистості дитини та підготовку її до навчання в школі; праці П.Я.Гальперіна про поетапне формування розумових дій; роботи Л.С.Виготського, В.В.Давидова про найбільш оптимальні сензитивні періоди навчання; праці О.К.Дусавицького про формування пізнавальних інтересів дітей; праці І.Ф.Кирей, Т.С.Комарової, Є.В.Гур"янова про формування графічних навичок письма в дітей.

У роботі використовувався комплекс МЕТОДІВ ДОСЛІДЖЕННЯ: виконання дітьми спеціальних завдань /малювання за зразком, копіювання беззмістовної фрази, графічний диктант/ для виявлення рівня готовності дітей до оволодіння навичками письма; педагогічний експеримент, який був спрямований на порівняльний аналіз ефективності різних способів підготовки дошкільників до письма; анкетування вихователів дошкільних закладів, вчителів початкових класів, бесіди з батьками /для виявлення стану питання в практиці/; методи математичної обробки результатів експерименту, метод експертної оцінки /для виявлення успішності проведеної роботи/.

НАУКОВА НОВИЗНА РОБОТИ полягає в тому, що вона являє собою перше цілеспрямоване експериментальне дослідження різних способів підготовки дошкільників до оволодіння письмом /образотворчого, ігрового, рухово-діяльнісного, практично-діяльнісного та комплексного способів/; встановлено динаміку та взаємозв"язок використання різних способів підготовки до письма в залежності від вікових, індивідуально-типологічних особ-

ливостей дошкільників; виявлені умови успішності підготовки дитини до письма в дошкільних закладах.

ТЕОРЕТИЧНА ЗНАЧУЩІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ полягає в науковому обґрунтуванні використання різних способів підготовки дитини до письма в залежності від вікових, статевих, індивідуальних особливостей її розвитку та конкретно поставлених завдань /навчання точності, швидкості рухів руки, формування інтересу та самостійності при виконанні графічних завдань, виховання відповідних гігієнічних навичок при оволодінні письмом/. Одержані результати дослідження вносять певний внесок у вирішення проблеми підготовки дітей до навчання в школі.

ОСОБИСТИЙ ВНЕСОК дисертанта полягає в тому, що на основі порівняльного аналізу результатів експерименту визначені якісні та кількісні показники ефективності різних способів підготовки дитини до письма в залежності від конкретних умов їх використання.

ПРАКТИЧНА ЗНАЧУЩІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ полягає в розробці рекомендацій щодо використання різних способів підготовки дитини до письма вихователями дитячих садків, студентами дошкільного факультету і батьками дітей.

ВІРОГІДНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ обумовлюється залученням широкого контингенту учасників до експериментальної частини роботи, використанням взаємодоповнюючих методів дослідження, поєднанням кількісного та якісного аналізу одержаних результатів, апробацією в дошкільних закладах та наукових конференціях.

ПОЛОЖЕННЯ, ЯКІ ВНОСЯТЬСЯ НА ЗАХИСТ:

1. Підготовка дошкільника до оволодіння навичками письма в школі вимагає вибору оптимальних способів її здійснення.
2. Вибір способів підготовки дошкільника до письма визнача-

ється віковим фактором, типологічними та індивідуальними особливостями дитини.

3. Успішності використання різних способів підготовки дитини до письма сприяють такі основні педагогічні умови: знання вихователями різних способів підготовки дитини до письма; врахування індивідуальних особливостей та інтересів дошкільників при виборі способів; використання різних форм організації дітей /індивідуальних, групових, колективних/ для забезпечення ефективності підготовки дошкільників до оволодіння навичками письма.

АПРОБАЦІЯ І ВПРОВАДЖЕННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ В ПРАКТИКУ. Основні теоретичні положення та результати роботи обговорювались на засіданнях секторів педагогіки, психології, початкового навчання та дошкільного виховання Харківського державного педагогічного університету ім. Г.С.Сковороди, кафебри дошкільного виховання Глухівського педагогічного інституту ім. С.М.Сергєєва-Цєнського; доповідались на обласній науково-методичній конференції в Інституті удосконалення вчителів /м.Суми-1992/, на міжвузівських науково-практичних конференціях /м.Глухів-1994, м.Кривий Ріг-1994, м.Харків-1995/, на міжнародній психологічній конференції /м.Харків-1995/, на міжнародній науково-практичній конференції /м.Чернівці-1996/. За матеріалами дослідження опубліковано 6 робіт. Експериментальна частина дослідження апробована в дошкільних закладах №20 м.Слов'янська, №4, №24 м. Тореза Донецької області.

СТРУКТУРА ТА ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

Дисертація складається з вступу, двох розділів, загальних висновків, списку використаної літератури, додатків.

У вступі обґрунтовується тема дослідження, її актуаль-

ність, визначаються об'єкт, предмет, мета, основні завдання дослідження, його методологічні основи та методи, розкриваються наукова новизна, теоретична та практична значущість роботи, формулюються положення, що виносяться на захист.

У ПЕРШОМУ РОЗДІЛІ - "Теоретичне обґрунтування підготовки дошкільників до навчання письму в школі" - характеризується загальний стан проблеми підготовки дитини до навчання в школі та визначається місце спеціальної підготовки дошкільника до оволодіння навичками письма у загальній системі підготовки дитини до школи, дається короткий огляд вирішення цієї проблеми в різний час як у вітчизняній, так і в світовій практиці.

У роботі відзначено, що на початку масового поширення писемності передові педагоги різних шкіл і поглядів шукали оптимальні підходи навчання дітей навичкам письма. Наприклад, М.Ф.Квінтіліаном /1-е ст. н.е./ запропоновано використання дощечок з вирізаними на них літерами, по яких дитина повинна була водити стилем. У працях видатних педагогів минулого /Я.А.Коменського, І.Г.Песталоцці, Ф.Фребеля/ визначено, що підготовка до письма повинна починатися вже в дошкільному періоді і основним шляхом її досягнення може бути малювання. Значної уваги у вирішенні цих питань заслуговують спеціальні добукварні вправи, які пропонувались К.Д.Ушинським.

Соціальні зміни в суспільстві приводили до змін і поглядів на саму сутність понять "підготовка дитини до школи" і "підготовка дитини до письма".

Важливу роль відіграли роботи Л.І.Божович, О.В.Запорожця, Г.О.Люблінської, які збагатили науку розробкою питань стимуляції розумової діяльності дитини, її психологічної го-

товності до навчання в школі, що позитивно відбилося в практичній діяльності дошкільних закладів.

Особливого значення набуває цілісна концепція підготовки дитини до навчання в школі, з позицій якої готовність до навчання в школі виступає як інтегральне новоутворення соціально-особистісного розвитку дитини, що формується в старшому дошкільному віці в умовах цілеспрямованого виховання до навчання /Л.В.Артемова, Т.І.Бабаєва, А.М.Богущ, О.В.Запорожець, В.І.Логінова та інші/.

Заслужовує на увагу підхід до створення цілісної концепції готовності дитини до навчання в школі, в основу якого покладений взаємозв'язок особистості і суспільства/Б.Г.Ананьєв, Л.А.Венгер, О.В.Запорожець, В.К.Котирло, М.М.Под'яков та інші/. Готовність дитини до школи вчені розглядають як невід'ємний компонент більш високої системи "особистість", яка, в свою чергу, є часткою макросистеми "суспільство". Характеристика цього поняття може бути розкрита тільки в системі формування дитини як суб'єкта різних видів діяльності і спілкування.

Збільшується число досліджень, де спеціальна готовність дитини до школи розглядається з позиції розвиваючого навчання /П.Я.Гальперін, В.В.Давидов, Л.Є.Журова та інші/. Вченими підкреслюється важливість проблеми підготовки дітей до оволодіння навичками письма і пропонуються різні шляхи її розв'язання.

Так, одним із шляхів підготовки дитини до письма вчені вважають формування графічних навичок письма в різних видах образотворчої діяльності /А.М.Богущ, Т.С.Комарова, Н.П.Сакуліна, В.А.Силівон та інші/. Вони підкреслюють, що мета подібних занять полягає не в навчанні дітей розумінню письмових

знаків, а саме в підготовці їх до оволодіння навичками письма.

Другим напрямком підготовки до письма є використання спеціальних графічних завдань /І.Ф.Кирей, О.Ю.Прищепа, Н.Ф.Скрипченко, Ю.М.Соколова та інші/. Відзначено, що ці вправи повинні бути цікавими за змістом і виконуватися в захоплюючій формі.

Значна роль вченими /Б.Г.Ананьєвим, М.М.Безруких, Б.Ф.Ломовим, Ф.О.Філіповою та іншими/ відводиться руховій діяльності дитини при підготовці її до оволодіння навичками письма. На їх думку, цей процес підпорядковується закономірностям становлення будь-якої рухової навички /спортивною, трудовою та інш./ Вчені рекомендують за допомогою відповідних фізичних вправ розвивати м'язи руки, окомір, координацію рухів, просторові уявлення, почуття ритму, що необхідні дитині при оволодінні навичками письма.

У дослідженнях М.І.Кольцової, А.В.Антакової-Фоміної та інших встановлено взаємозв'язок між розвитком дрібної моторики пальців рук, ступенем зрілості центральної нервової системи і розвитком мовлення. Тому вважається, що для успішного оволодіння навичками письма необхідна координація мовленнєвих /артикуляційних/ рухів і рухів кисті руки.

Викликають інтерес роботи К.В.Шербакова, Н.І.Озерського та інших, в яких виявляється тісний взаємозв'язок між графічними навичками і практичними діями, які виконуються на уроках ручної праці. Ці дослідження дають підставу розглядати заняття з різних видів ручної праці як один із способів підготовки до школи дошкольного дитини до оволодіння навичками письма.

Ці ідеї покладено в основу діючих програм, за якими працюють дошкільні заклади України. Аналіз цих програм показав,

що перевага у підготовці дитини до оволодіння навичками письма надається графічному способу. З метою визначення реального становища проблеми в практиці було проведено анкетування вихователів, керівників ряду дошкільних закладів /115 осіб/, вчителів початкових класів /134 особи/ Донецької, Сумської, Харківської областей.

Аналіз результатів опитування свідчить, що всі /249 осіб/ відзначили важливість роботи з підготовки дитини до оволодіння навичками письма. При цьому 50,4% працівників дошкільних закладів стверджують, що така робота ведеться в дошкільних закладах систематично і перевага надається графічному і образотворчому способам підготовки дітей до письма. Вчителі початкових класів /82,8%/ вважають, що недоцільно вчити дитину безпосередньо графіці письма в дошкільних закладах, а основну увагу необхідно звернути на загальний розвиток умінь дитини в різних видах ручної діяльності.

Проведений теоретичний аналіз та результати анкетування свідчать про те, що дослідження питання підготовки дитини до письма не можна обмежувати вивченням тільки техніки письма і воно не може розглядатися окремо від розумової, емоційно-мотиваційної, регулятивно-контрольної сфер розвитку дитини, бо це може привести до недостатнього забезпечення адаптації дитини в школі. Проблема підготовки дошкільника до письма включає в себе комплекс складних питань, які вимагають нових підходів до їх розв'язання, проведення відповідних наукових досліджень та експериментів.

У ДРУГОМУ РОЗДІЛІ – "Експериментальне дослідження ефективності різних способів підготовки дошкільника до письма" – розкрито загальні питання організації експерименту, методи і хід

дослідження, спрямованого на виявлення оптимальності використання різних способів підготовки дитини до письма в залежності від вікового фактору, типологічних особливостей, індивідуальних можливостей та інтересу дошкільників.

Дослідження проводилося в два етапи. На першому етапі перевірялась дієвість таких способів підготовки дитини до письма, назва яких була прийнята в залежності від виду діяльності дитини: образотворчий, ігровий, рухово-діяльнісний / у процесі використання фізичних вправ/, практично-діяльнісний /в ході використання різних видів ручної праці/. Результативність спеціальних занять з графіки письма під час експерименту не досліджувалась, бо цей спосіб науковцями та практиками вважається основним. Він широко використовується в дошкільних закладах, початкових класах шкіл та батьками. При проведенні експерименту цей спосіб використовувався в усіх групах на тому ж рівні, який був до проведення експерименту.

Для дослідження були визначені експериментальні групи дітей, в яких акцент робився на той чи інший спосіб у підготовці їх до оволодіння письмом.

На другому етапі роботи були визначені групи дітей, в яких у рівній мірі використовувались всі способи підготовки дітей до письма /комплексний спосіб/. При цьому враховувались індивідуальні особливості та інтереси дітей.

Експериментом було охоплено 18 груп дошкільників /371 дитина 4 - 7 років/, по шість середніх, старших та підготовчих груп. Вибір вікових груп здійснювався у відповідності з дослідженнями Л.С.Виготського, О.В.Запорожця, Т.С.Комарової та В.А.Силіва.

На початку і в кінці експерименту в усіх групах проводився контроль готовності дошкільника до письма за допомогою

спеціальних тестових завдань /малювання за зразком, копіювання беззмістовної фрази, графічний диктант/. Критеріями оцінки виконання тестових завдань були: точність, плавність, сила натиску, обсяг виконаної роботи, швидкість виконання завдань. Крім основних, враховувались додаткові критерії: емоційний стан дитини, самостійність та зацікавленість під час виконання завдань, додержання техніко-гігієнічних правил.

За вказаними критеріями визначався рівень виконання кожного з десяти завдань: високий /0,1 бала/, середній / 0,05 бала/, низький /0, бала/. Таким чином, максимально можлива сумарна оцінка за виконання всіх завдань – 5 балів.

Аналіз результатів експериментального дослідження виконувався за стандартною методикою обробки емпіричних даних методами математичної статистики. При цьому визначались: середня арифметична величина оцінки, середнє квадратичне відхилення, критерій Стюдента, вірогідність достовірності і значимості та коефіцієнт кореляції.

Результати експерименту показали, що на готовність дитини до оволодіння письмом значний вплив має віковий фактор, причому перехід від однієї вікової категорії до іншої /в інтервалі 4 – 6 років/ не супроводжується стрибками рівня готовності дитини до письма, а рівномірно нарощується. Роботи дітей різного віку відрізняються якістю основних критеріїв /точність, сила натиску тощо/. У тому випадку, коли величина загального балу за одну й ту ж роботу дітей середньої та, наприклад, підготовчої груп однакова, то складова цієї оцінки різна. Чим менша за віком дитина, тим вона швидше виконує роботу, але якість виконання нижча. Діти середніх груп ще в достатній мірі не розуміють складності завдання, вони, звичайно, з

зацікавленістю і легкістю приступають до його виконання, але вправи, пов'язані з точною передачею форми, величини та розташуванням зображуваних елементів на аркуші паперу, викликають у них певні труднощі.

Діти старших груп, у порівнянні з дітьми середньої групи, графічні завдання виконують повільніше, у їхніх діях спостерігається скованість, напруженість. Особливо це помітно при виконанні зображень незнайомої форми.

Діти підготовчих груп мають певний досвід графічної діяльності, тому вони менш сковані, більш вільні в своїх діях, але ж виконують завдання повільніше, бо краще розуміють складність цієї роботи і серйозніше ставляться до неї.

У групах з переважним використанням ігрового способу підготовки дитини до оволодіння навичками письма акцент робився на ігри, спрямовані на розвиток і взаємозв'язок дрібної моторики кисті руки, окоміру, просторових уявлень, координації рухів дитини, а також на формування навчальної пози за столом, правильне використання різних інструментів /бит, паличок, вулочок тощо/, які мають подібність з інструментом для письма. Це дидактичні, народні, рухливі ігри, які були об'єднані під умовною загальною назвою "настільні". При виборі цих ігор враховувались загальнодидактичні принципи, особливо зверталась увага на вікові можливості дітей, систематичність, послідовність використання та вибірковість впливу кожної гри на певні якості дитини.

Під час використання настільних ігор у дітей розвивались точність, швидкість, сила рухів кисті руки, окомір, координованість рухів всього тіла; формувалося розуміння поставленої мети, планування особистих дій, вміння вибирати необхідний матеріал і способи дій; виховувались зосередженість, наполегли-

вість, уважність та інші якості. Для підвищення інтересу до знайомих ігор дітям надавалась можливість самостійно придумати нові варіанти ігор. Так, у процесі вільної ігрової діяльності діти набували необхідні для письма навички.

У групах з переважним використанням образотворчого способу підготовки дитини до оволодіння навичками письма робота проводилась на заняттях, збагачених спеціальними завданнями, зміст яких підбирався за відомими методиками і діючими в Україні програмами. Під час занять проявлялися не тільки вікові, а й індивідуально-типологічні особливості дітей. Наприклад, діти з перевагою флегматичного типу темпераменту повільно, але впевнено і старанно оволодівали навичками образотворчої діяльності. Діти з перевагою холеричного типу темпераменту емоційніше сприймали поставлене завдання, виконували його швидше, але якість виконання була, звичайно, невисока. Під час занять діти оволодівали навичками роботи з різними інструментами /олівцем, пензликом, стекою, ножицями та іншими/, набували навичок регуляції сили натиску кисті руки, точності, плавності тощо.

У групах дітей з переважним використанням рухово-діяльницького способу підготовки до письма заняття проводились згідно з відповідними методиками. Широко використовувались вправи для розвитку кисті руки, просторових уявлень, окоміру, точності рухів, ритмічності, наполегливості та інших якостей. Для підвищення зацікавленості дітей використовувалось багато ігор, естафет, змагань, а для підвищення настрою – музика. Ушліщення занять забезпечувалось використанням різних організаційних методів. Індивідуальні особливості в реагуванні на навантаження опінявались за типовими показниками /підвищена частота дихан-

ня, втомленість та інші/. Це дозволяло диференціювати навантаження за рахунок розподілу ролей у рухливих іграх, естафетах, зміни обсягу та інтенсивності вправ.

У групах з переважним використанням практично-діяльни-ного способу підготовки до письма в процесі роботи враховувались відомі методичні розробки по використанню різних видів ручної праці та конструювання в дошкільних закладах.

У середній групі діяльність з ручної праці та конструювання тісно пов'язувалась з іграми. Тому спочатку намагалися зацікавити дітей виконанням основного завдання, а потім переходили до використання результатів ручної праці як ігрового матеріалу.

У дітей старшого дошкільного віку заняття з ручної праці ускладнювались за змістом, формами, рівнем виконання завдань та самостійності.

Використання різних видів ручної праці та конструювання сприяє розвитку кисті руки у дітей, формуванню необхідних для оволодіння навичками письма якостей /працездатності, наполегливості, охайності/.

Протягом експерименту постійно вели спостереження за поведінкою дітей під час занять, відпочинку та іншої діяльності. За результатами спостережень та спеціального тестування за відомими методиками визначена схильність кожної дитини до того чи іншого темпераменту. У результаті з'явилась можливість з'ясувати, яку ефективність мають різні способи підготовки дитини до оволодіння письмом в залежності від індивідуальних та типологічних особливостей дитини.

Оскільки віднесення дітей до того чи іншого типу темпераменту в значній мірі носить умовний характер, то результати експерименту в цьому напрямку оброблялись звичайними арифме-

тичними діями без використання методів математичної статистики /див. таблицю №1/.

Результати розрахунку свідчать, що вища ефективність рухово-діяльнісного способу досягається в заняттях з дітьми, які схильні до холеричного темпераменту. Практично-діяльнісний спосіб краще сприяє підготовці до письма дітей, в яких у більшій мірі проявляється сангвінічний та флегматичний тип темпераменту. Настільні ігри більш ефективні у підготовці дітей до оволодіння письмом переважно сангвінічного та холеричного типів. Образотворчий спосіб у більшій мірі розвиває здібності до письма в дітей, схильних до меланхолічного типу темпераменту, в меншій – дітей флегматичного і сангвінічного типів темпераменту.

Треба відзначити, що діти, незалежно від типу темпераменту, з цікавістю виконують завдання на всіх заняттях з використанням усіх способів, але результативність цих занять з точки зору підготовки дитини до оволодіння навичками письма різна і залежить, як свідчать результати експерименту, від індивідуальних особливостей та інтересів дошкільника.

Під час експерименту велись також спостереження, як впливає стать дитини на результативність того чи іншого способу підготовки до письма. Виявлено, що у хлопчиків значно вищі результати у використанні рухово-діяльнісного та ігрового способів, а в дівчаток – образотворчого та практично-діяльнісного.

Отримані експериментальні дані дозволили обґрунтувати необхідність використання комплексного способу підготовки дошкільника до письма. Дитині надавалася можливість самостійно вибирати вид діяльності, яка в значній мірі зацікавлює її: фізичні вправи, настільні ігри, малювання, ліплення чи

Результативність різних способів підготовки дошкільників до письма в залежності від індивідуально-типологічних особливостей дитини.

Спосіб підготовки до письма	вік	група	Індивідуально-типологічні особливості дитини											
			сангвініки			холеріки			флегматики			меланхоліки		
			до експ. бал	післ. експ. бал	при-ріст %	до експ. бал	післ. експ. бал	при-ріст %	до експ. бал	післ. експ. бал	при-ріст %	до експ. бал	післ. експ. бал	при-ріст %
образотворчий	4-5	конт	1.27	1.47	16	1.34	1.46	9	1.29	1.48	15	1.30	1.43	10
		експ	1.40	1.71	22	1.29	1.59	23	1.38	1.71	24	1.38	1.67	21
	5-6	конт	1.46	1.80	24	1.56	1.80	15	1.47	1.81	23	1.49	1.78	20
		експ	1.61	2.21	37	1.45	1.93	33	1.57	2.18	39	1.52	2.16	42
	6-7	конт	1.89	2.55	37	1.72	2.37	38	1.75	2.36	35	1.33	2.05	21
		експ	1.58	2.32	47	1.56	2.23	43	1.90	2.82	48	1.72	2.60	51
ігровий	4-5	конт	1.27	1.47	16	1.34	1.46	9	1.29	1.48	15	1.30	1.43	10
		експ	1.22	1.46	20	1.28	1.56	22	1.25	1.46	17	1.30	1.51	16
	5-6	конт	1.46	1.80	24	1.56	1.80	15	1.47	1.81	23	1.49	1.78	20
		експ	1.50	2.03	35	1.56	2.08	33	1.57	1.96	26	1.56	1.97	26
	6-7	конт	1.89	2.55	37	1.72	2.37	38	1.75	2.36	35	1.33	2.05	21
		експ	1.81	2.65	46	1.74	2.53	45	1.98	2.73	38	1.78	2.49	40
рухово-діяльнісний	4-5	конт	1.27	1.47	16	1.34	1.46	9	1.29	1.48	15	1.30	1.43	10
		експ	1.33	1.57	18	1.25	1.52	22	1.26	1.47	17	1.39	1.58	14
	5-6	конт	1.46	1.80	24	1.56	1.80	15	1.47	1.81	23	1.49	1.78	20
		експ	1.64	2.08	27	1.56	2.04	31	1.58	1.97	25	1.69	2.06	22
	6-7	конт	1.89	2.55	37	1.72	2.37	38	1.75	2.36	35	1.33	2.05	21
		експ	1.90	2.72	43	1.65	2.40	45	1.76	2.44	39	1.72	2.33	35
практично-діяльнісний	4-5	конт	1.27	1.47	16	1.34	1.46	9	1.29	1.48	15	1.30	1.43	10
		експ	1.35	1.58	17	1.33	1.52	14	1.24	1.44	16	1.25	1.44	15
	5-6	конт	1.46	1.80	24	1.56	1.80	15	1.47	1.81	23	1.49	1.78	20
		експ	1.64	2.10	28	1.60	1.98	24	1.48	1.88	27	1.51	1.84	22
	6-7	конт	1.89	2.55	37	1.72	2.37	38	1.75	2.36	35	1.33	2.05	21
		експ	1.80	2.53	41	1.62	2.27	40	1.75	2.47	41	2.04	2.81	38
комплексний	4-5	конт	1.27	1.47	16	1.34	1.46	9	1.29	1.48	15	1.30	1.43	10
		експ	1.25	1.59	27	1.24	1.57	27	1.28	1.62	27	1.29	1.61	25
	5-6	конт	1.46	1.80	24	1.56	1.80	15	1.47	1.81	23	1.49	1.78	20
		експ	1.48	2.20	49	1.46	2.14	47	1.54	2.36	53	1.52	2.30	51
	6-7	конт	1.89	2.55	37	1.72	2.37	38	1.75	2.36	35	1.33	2.05	21
		експ	1.69	2.80	65	1.71	2.81	64	1.70	2.90	71	1.78	2.96	66

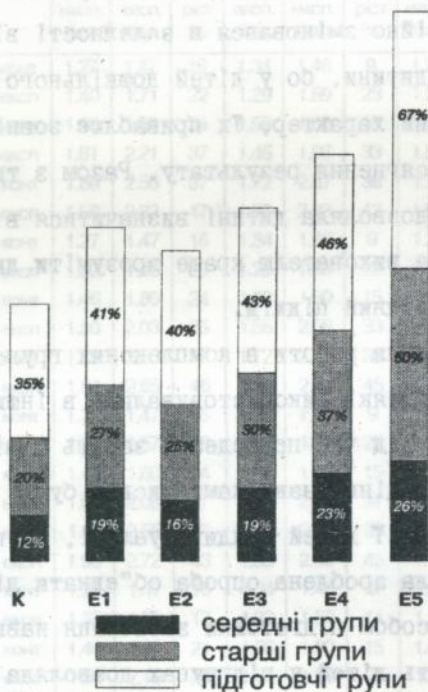
виготовлення іграшок. При цьому роль дорослого зводилась до ненав'язливого втручання і спрямування діяльності дитини в необхідному напрямку з урахуванням її віку, статі, індивідуальних особливостей, рівня розвитку та інтересів. Характерно, що склад ланки постійно змінювався в залежності від бажань і схильностей кожної дитини, бо у дітей дошкільного віку інтереси мають тимчасовий характер, їх приваблює зовнішня сторона процесу, а не досягнення результату. Разом з тим, така організація роботи дозволяла дитині визначитися в своїх інтересах і допомагала вихователю краще зрозуміти дитину і знайти до неї відповідний підхід.

Методика проведення роботи в комплексних групах складалась із суми методик, які використовувались в інших експериментальних групах. Під час проведення занять з підготовки дошкільників до оволодіння навичками письма були апробовані різні форми організації дітей /індивідуальні, групові та колективні/. Також була зроблена спроба об'єднати дітей різних вікових груп за способом підготовки засвоєння навичок письма /невелика чисельність дітей у підгрупах дозволяла це зробити/. Така організація сприяла підвищенню зацікавленості дітей і формуванню стійкості їх інтересу до навчання, але ж при такій формі організації необхідно використовувати диференційовані завдання.

Дослідженням встановлено, що в усіх експериментальних групах рівень підготовки дитини до письма за період експерименту зріс більше, ніж у відповідних контрольних групах. Слід відзначити, що всі розглянуті способи сприяють формуванню готовності дитини до письма. Разом з тим ефективність цих способів різна. Вищі результати спостерігалися в комплексній групі, де враховувались індивідуальні особливості та інтереси

дітей, про що свідчить діаграма №1.

Діаграма N1
Динаміка рівня готовності дітей до письма в залежності від способу підготовки та вікового фактору.

К - контрольні групи.

E1-E5 - експериментальні групи з переважним використанням одного із способів підготовки до письма: E1 - рухово-діяльнісного; E2 - практично-діяльнісного; E3 - ігрового; E4 - образотворчого; E5 - комплексного.

У відповідності із зміною середньої оцінки по групах змінювалась і чисельність дітей низького, середнього та високого рівнів підготовки до оволодіння навичками письма. При цьому в кінці експерименту основна частина дітей набула більш високого рівня готовності до письма.

Проведений теоретичний аналіз проблеми підготовки дітей дошкільного віку до оволодіння навичками письма, вихідних і кінцевих результатів педагогічного експерименту підтверджує

висунуту гіпотезу і свідчить про значні резерви підвищення якості підготовки дошкільника до оволодіння навичками письма. Це дає підставу для таких висновків.

1. Традиційні способи підготовки дошкільника до оволодіння навичками письма /графічний, образотворчий, ігровий, рухово-діяльнісний, практично-діяльнісний/ дають можливість навчати дітей навичкам письма, але в наукових дослідженнях та практиці роботи дошкільних установ не визначені оптимальні умови їх використання.

2. У проведеному дослідженні теоретично обґрунтовано і експериментально перевірено використання комплексного способу, який забезпечує диференціацію у підготовці кожної дитини до письма в залежності від вікового фактору, індивідуально-типологічних особливостей дошкільника, його інтересів, бажань, рівня готовності до набуття навичок письма тощо.

3. Результати експериментального дослідження свідчать, що зростання рівня готовності дитини до оволодіння навичками письма в усіх експериментальних групах вище, ніж у контрольних, тобто всі способи, що використовувались, позитивно впливають на готовність дошкільників до письма, але кількісні показники використання комплексного способу суттєво вищі всіх інших способів, які за ефективністю можна ранжувати в такій послідовності /по нисхідній/: образотворчий, ігровий, рухово-діяльнісний, практично-діяльнісний.

3.1. Встановлено, що дієвість різних способів підготовки до оволодіння навичками письма залежить від індивідуально-типологічних особливостей дитини. Так, результативність образотворчого способу вища в роботі з дітьми, схильними до меланхолічного типу темпераменту, ігрового - з дітьми холеричного та сангвінічного типів, рухово-діялісного - з діть-

ми холеричного типу темпераменту, практично-діяльнісний спосіб краще впливає на флегматиків та сангвініків.

3.2. Виявлено, що на ефективність використання різних способів підготовки до оволодіння навичками письма в певній мірі впливає стать дитини: ігровий та рухово-діяльнісний способи результативніші для хлопчиків, практично-діяльнісний та образотворчий – для дівчаток.

3.3. Встановлено, що на результативність використання різних способів підготовки дошкольника до оволодіння навичками письма в значній мірі впливає врахування інтересів дитини, її бажань та рівня готовності до письма. Це досягається при використанні комплексного способу підготовки дошкольника до письма.

4. Проведення експерименту дозволило виявити основні умови успішності організації роботи в дошкільних закладах з підготовки дітей до оволодіння навичками письма:

- знання вихователями різних способів підготовки дошкольника до письма;
- здійснення вибору оптимальних способів підготовки дітей до письма в залежності від індивідуально-типологічних особливостей дітей та конкретно поставлених завдань;
- використання різних форм організації та проведення роботи з підготовки дошкольників до оволодіння навичками письма /індивідуальних, групових, колективних/.

Перспективи подальшого дослідження можна визначити у встановленні зв'язків між вибором способів підготовки дитини до письма та розвитком її пізнавальної діяльності; у вивченні впливу різних способів підготовки на каліграфію письма; у вивченні індивідуальних можливостей ліворуких дітей при підготовці їх до оволодіння навичками письма в школі.

Основні положення та ідеї дисертації відображено в таких публікаціях автора:

1. Гра як засіб розвитку руки дитини в загальній системі підготовки її до навчання в школі // Інформаційно-методичний вісник. Харків, вип.8, 1995. - С.135-140.
2. Про вплив типологічних особливостей дошкільника на вибір способу підготовки його руки до письма // Матеріали міжнародних психологічних читань. Харків, 1995. - С.91-93 /російською мовою/.
3. Особливості індивідуальної роботи в ході підготовки дошкільника до оволодіння письмом у школі // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Чернівці, 1996. - С.131-134.
4. Підготовка студентів дошкільного факультету до розвитку руки дитини у дитячих закладах // Матеріали науково-практичної конференції. Харків, 1994. - С.106-108.
5. Деякі аспекти удосконалення роботи в дошкільних закладах з підготовки руки дитини до навчання письму в школі // Матеріали науково-практичної конференції. Глухів, 1994.- С.140.
6. Предметна діяльність як основа формування передумов письма у дітей // Матеріали Всеукраїнських Сковородинських читань. Кривий Ріг, 1994. - С.99-100.

Koryakina I. V. "Comparative analysis of the methods efficiency of a preschool child preparation for writing".

The dissertation is manuscript submitted to acquire the degree of the candidate of Pedagogical Sciences, speciality 13.00.01 - The Theory and History of Pedagogics. Kharkov State Pedagogical University named after G.S. Skovoroda, Kharkov, 1996. The dissertation includes the theoretical grounding and the experimental research results of the various methods of a preschool child preparation for writing. This had allowed the defining of the optimal conditions for practising these methods depending on child's age, sex, individual characteristics. The best results are achieved by means of the complex method and by the taking into account a child's interests and aspirations.

Корякина И.В. "Сравнительный анализ эффективности способов подготовки дошкольника к письму".

Диссертация является рукописью, представленной на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 - Теория и история педагогики. Харьковский государственный педагогический университет им. Г. С. Сковороды, Харьков, 1996. Диссертация содержит теоретическое обоснование и результаты экспериментального исследования различных способов подготовки дошкольника к письму, что позволило определить оптимальные условия использования этих способов в зависимости от возраста, пола, индивидуальных особенностей ребенка. Лучшие результаты обеспечиваются при использовании комплексного способа и учете интересов, желаний ребенка.

Ключові слова: підготовка дошкільника до письма, способи підготовки, комплексний спосіб, індивідуальні особливості дитини

№ 1107

437089

Підписано до друку 05.11.96 р.

Формат 60×84 1/16, папір офсетний 75 г/м², обсяг 1,0 ум. др. арк.

Зам. № 1107. тираж 100 пр.

ООО "Курсор", 310057, м. Харків, пров. Театральний, 11/13, т. 47-71-74

AB 36.185

Сорокина Т. В. Сравнительный анализ эффективности методики подготовки к письму дошкольного ребенка

The dissertation is manuscript submitted to acquire the degree of the candidate of Pedagogical Sciences, speciality 13.00.04 - The Theory and History of Pedagogy, Voronezh State Pedagogical University, named after G.S. Shukhov, Voronezh, 1998. The dissertation includes the theoretical grounding and the experiments - research results of the various methods for preschool child preparation for writing. This has allowed the defining of the optimal conditions for practicing these methods depending on child's age, sex, individual characteristics. The best results are achieved by means of the complex method and by taking into account a child's interests and aspirations.

Сорокина Т. В. Сравнительный анализ эффективности методики подготовки дошкольного ребенка к письму

Диссертация является рукописью, представленной на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 - Теория и история педагогики Воронежского государственного педагогического университета, Воронеж, 1998. Диссертация включает теоретическое обоснование и экспериментально-исследовательские результаты различных методов подготовки дошкольного ребенка к письму. Это позволило определить оптимальные условия реализации этих методов в зависимости от возраста, пола, индивидуальных особенностей ребенка. Лучших результатов удается достигнуть комплексным методом и с учетом интересов и aspirations ребенка.

Кандидатская диссертация на звание кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 - Теория и история педагогики Воронежского государственного педагогического университета, Воронеж, 1998. Диссертация включает теоретическое обоснование и экспериментально-исследовательские результаты различных методов подготовки дошкольного ребенка к письму. Это позволило определить оптимальные условия реализации этих методов в зависимости от возраста, пола, индивидуальных особенностей ребенка. Лучших результатов удается достигнуть комплексным методом и с учетом интересов и aspirations ребенка.